

[תורגם מצ'כית]

מרים ברקוביץ'

(אירמה זינגר)

דמויות של תנועות הנוער היהודיות הציוניות הצופיות

ייתקה רדקוביצ'ובה – תיקי

Jitka Radkovičová – Tiki

תוכן

ישראל, ארץ הסיפורים הבלתי רגילים
בדרך להצלחה
לאמיצים מאיר המזל פנים או עיצוב האופי
והיא אהבה את פראג ...
יציאה לבלתי ידוע
שהייה בקיבוץ ופעילות פרסומית
הגות במקום סיום
תודות, הפעם יותר ממה שמקובל במאמרים

אחת הראשונות במבצר הארץ ישראלי

אירמה זינגר, ללא תאריך, (מקור: ארכיון של חן ברק, דגניה א')

ישראל, ארץ הסיפורים הבלתי רגילים

סופרת, עיתונאית ומתרגמת שמוצאה מצ'כיה, יהודיה, הכותבת בגרמנית, הפעילה בישראל. האם זה נראה לכם מסובך מדי? על אף זאת, כך זה היה.

סיפורה של אירמה זינגר ראשיתו בתחילת המאה ה-20 – ביום 1. 3. 1898 בכפר טוכוביצה שבמרכז של בוהמיה וסופו במאה ה-20, ביום 1. 13. 1989 בקיבוץ הישראלי דגניה א'. במרווח של 91 שנים אשה זו הספיקה לחוות את מלחמת העולם הראשונה, פירוקה של אוסטריה-הונגריה, לידתה של צ'כוסלובקיה, נסיעה לארץ ישראל ולהשתתף בדרך הכי טובה בהקמת המולדת "הישנה-חדשה". לאדם אחד זהו הספק לא רע.

ואיך אני הגעתי אל אירמה? בחודש מאי של שנת 2014 חיפשתי חומר בארכיון של קיבוץ נאות מרדכי בקשר לתנועת הנוער "תכלת לבן".¹ חברי "תכלת לבן" מצ'כוסלובקיה היו בין מייסדי קיבוץ זה וכיוון שתנועה זו דגלה בצופיות (מאז 1924 תנועה זו הייתה באופן קולקטיבי חברה מסונפת לפדרציה של הצופים הצ'כוסלובקיים), ידעתי שכאן אוכל למצוא דברים מעניינים רבים. ואמנם מצאתי: צילמתי שם מאות מסמכים, תצלומים וכד'. היה נדמה שהעבודה נסתיימה, לפחות לאותו יום, כאשר פתאום חגי אלכסנדר, הארכיואי המקומי המתנדב הביא קופסה ממנה נפל ספר בעל 5 כרכים, בעברית. היה מדובר בביוגרפיה "12 מעגלי החיים", שחבורה בידי חבר מוביל של "תכלת לבן" פיליפ רפאל² ביהם. כאשר אחר כך מתרגם החצר הנעמן שלי בפראג, ירזי פוקורני פיענח קטעים, נשארתי עם פה פעור. בצדק: חוץ מתיאור של התחלות תנועת תכלת לבן בצ'כיה מצאתי שורה של שמות חשובים וביניהם גם את זה של אירמה זינגר. קראתי חלק מהדברים – והיה ברור שנתקלתי באישיות בעלת שיעור קומה בלתי רגיל.

אך עד לשנת 2014 ממש לא היה לי מושג עליה; אולי בגלל שהייתה בין נציגי הדור הכי ותיק של התנועה, לארץ ישראל נסעה מוקדם יחסית ובחומר נגיש של התנועה שהשתייכה אליה, לא הייתה מקובלת מאד. רק בנוסח האנגלי של הספר "רפסודיה לתכלת לבן"³ כתוב שאירמה הייתה הסנונית הראשונה שעפה לארץ ישראל: "עלייתה הייתה עידוד עבורי" כתב מחבר הערה זו, פיליפ ביהם שכבר הוזכר. אירמה הייתה אישיות מגובשת: נסעה לארץ ישראל בגפה, היא לא המתינה לשום קבוצה מאורגנת. דרך אגב, היא הייתה אדם לפי רוחי: ממה שלמדתי עליה יותר מאוחר, התברר שלא התעצלה ללכת עם תרמיל על הגב ולצאת לדרכים. קבוצת הדם שלי.

1 הביטוי העברי שנלקח מהכינוי הגרמני בלאו-וייס

2 פיליפ רפאל ביהם, אחד המייסדים של הקבוצה בלאו-וייס בעיר פלזן. אחרי הגירתו לפלשטינה אדריכל בעל שם ומקום בנינים בחיפה.

3 רפסודיה לתכלת לבן; העמותה להיסטוריה של תכלת לבן – אל על בצ'כוסלובקיה. ישראל 1996.

אחרי מות אביה אירמה, אמה ואחיה עזבו את טוחוביצה ועברו לפראג, אל הסבא ברובע סמיכוב. משפחתה הייתה אמנם יהודית, אך היא הסתובבה אי-שם על הגבול: לא הייתה מתבוללת אך גם לא ציונית. אך בני משפחת זינגר עקבו בתשומת לב אחרי משפט הילזנר⁴ – וכמובן, נטיתם הייתה לצידו של פרופסור מסריק. באופיה של אירמה הייתה מילדותה נחישות מובהקת כי היא ידעה מוקדם יחסית מה היא רוצה להיות בחיים: מחנכת.

על אף שבמשפחה דיברו צ'כית, היא ביקרה בבתי ספר גרמניים ובלשון זו גם פרסמה את כתיבתה ב-20 השנים הבאות. בהשפעת הסביבה בה הייתה חיה בפראג, החלה להרגיש את שורשיה היהודיים והתעניינה יותר בתנועה הציונית. דרכי החיפוש של "האני" היהודי לא היו קלים: התהליך המסובך של חיפוש ה"אני" עבור אירמה זינגר היווה מאבק מוסרי פנימי, כי היה ברור שהיא חייבת לעמוד מול מסורות המשפחה הקודמות. השתייכות לציונות הייתה עבורה מהפך רוחני אישי.

בשנים 1915–1916 עבדה במעון לילדי פליטים יהודיים מגליציה ברחוב קרלודבורסקה; למקצוע זה הוכשרה בקורס לגננות בפראג. בתקופה זו ובסביבה הזאת נוצרה יצירתה הראשונה "הספר הנעול"⁵ ("הגן הנעול") שיצאה לאור בשנת 1918. לכתיבת ספר זה דירבן אותה מקס ברוד⁶ אשר במקרה שמע אותה מספרת סיפורים לחניכיה ושכנע אותה לעבד את הסיפורים בצורה ספרותית. בעיניו של מבקר

ספרות, סיפורים אלו לא היו משהו חריג אך צורת ההגשה נראתה לו: בכל ספרי הילדים שלה, אירמה זינגר (אפילו בראשון) השתדלה לחזק את זהותם היהודית של הילדים ולהציע להם את חזון החיים בארץ ישראל – בהשוואה לחיים באירופה, שם היהודים תמיד היו זרים. הספר תורגם אחר כך לפולנית⁷ ולצרפתית ואירמה הפכה פתאום לכוכב ספרותי.

עבודת הבכורה של אירמה זינגר, יצאה לאור בשנת 1918 (מקור: ארכיון חן ברק דגניה א')

4 בשנת 1899 הוואשם ברצח אנז'קה רוז'בה היהודי ליאופולד הילסנר. ת.ג. מסריק אז התגייס להגנתו.

Das verschlossene Buch: jüdische Märchen. Verlag R. Lövit, Wien-Leipzig 1918. 5

6 הסופר והמלחין היהודי הידוע מפראג, אשר כתב בגרמנית המוציא לאור של יצירתו של פרנץ קפקה. בשנת 1939 היגר לפלשטינה

7 שיחה עם בנה של אירמה זינגר חן ברק, דגניה א', נובמבר 2015.

פרנץ קפקה, אירמה זינגר, בלתי ידוע (מקור: ארכיון חן ברק דגניה א')

לאמיצים מאיר המזל פנים או עיצוב האופי

היא התכוננה היטב לעליה לארץ ישראל; יחד עם פרנץ קפקה⁸ ופליקס וולטש⁹ השתתפה בקורסים פרטיים לעברית, הייתה נפגשת עם אינטלקטואלים ציוניים יהודיים בולטים בפראג, מעבר לכך הייתה פעילה בתנועת תכלת לבן, אשר דגלה, בהגדרת מטרתיה, ביישוב ארץ ישראל.

היא הצטרפה לתנועה כנראה בשנים 1915 או 1916¹⁰; זה היה צעד נוסף בהתקדמותה לקראת מודעותה לזהותה היהודית. חוץ מיתר פעולותיה, קבוצת תכלת לבן בפראג

8 פרנץ קפקה סופר מפראג ממוצא יהודי שכתב בגרמנית. בצילם של יצירותיו המרשימות של קפקה מסתרת העובדה שגם הוא היה ציוני נלהב ודווקא זה היה הקשר בינו לאירמה זינגר.

9 פליקס וולטש, עיתונאי צ'כי-ישראלי אשר כתב בגרמנית ובעברית, סופר ופילוסוף.

10 רחל רוזה נויבאוואר: Hedad – auf geht's! Die jüdischem Märchen Irma Singer vor dem Hintergrund des Prager Kulturzionismus. פרנץ קפקה, אירמה זינגר, בלתי ידוע. ללא תאריך. [מקור: ארכיון חן ברק, דגניה א']

עם קבוצת "תכלת לבן" בטיול, אירמה זינגר בשורה התחתונה ראשונה מימין (מקור: ארכיון חן ברק דגניה א')

ערכה בערבי התכנסות במועדון התנועה הרצאות על היסטוריה ותרבות יהודיות ותולדות ארץ ישראל וכל זה עזר לאירמה בגיבוש זהותה היהודית. "דרכי קיבלה כיוון מסויים. הצטרפתי לתנועת סירות יהודית "בלאו וייס" (תכלת לבן), כך אז קראו לתנועה, אשר באותן שנים לא היה לה כיוון פוליטי, רק שתי מטרות: חזרה ליהדות וחזרה לטבע.¹¹ אנשי תכלת לבן מצאו את עצמם בתקופה זו במצב מסובך והתנועה ראתה לא מעט רגעים דרמטיים, במיוחד כאשר רבים ממנהיגיה איבדו את חייהם בחזית במלחמת העולם הראשונה. אירמה זינגר תיארה את התקופה המסובכת הזו במילים: "בשנת 1917 התבגרנו מדוכאים מאווירת המלחמה, הנוער היה מבלבל מאירועי המלחמה, אשר לא היה מסוגל להבין אותם. אך משהו בכל זאת היה ברור: אי-שם בבלבול ימינו מוכרח להיות חבויה משמעות החיים על אף שהיא נראית נסתרת לגמרי. ולכן חיפשנו אותה. דפדפנו בספרים אך היא התחמקה לנו בין דפי הנייר. ואז מישוה הרים את הדגל הירוק: חזרה אל הטבע! ואנחנו הלכנו אחרי דגל ירוק¹² זה.

הפעילות בתנועה מילאה את אירמה באופן יסודי, כי מעבר לפעילות התרבותית והחינוכית שהשתתפה בה, היא אהבה גם את הספורים בטבע, אלו כבר לא היו רק

11 אירמה זינגר: Mein Lebenslauf. ארכיון קיבוץ דגניה א'. מקור: רחל רוזה נויבאור.

12 אירמה זינגר, דגניה, בינואר 1933: Ein Wiedersehen. כתב יד, הארכיון הלאומי ירושלים. מקור: רחל רוזה נויבאור.

טיולים בהר פטרשין אלא סיורים ארוכים מחוץ לעיר עם חבורה בעלת השקפות זהות, או טיולים ממושכים לקצבות יותר מרוחקים של צ'כיה. קבוצת חברי תכלת לבן מפראג נסעה לעתים קרובות לטבע, לאזור שומבה.

ועבור אירמה חווית הטבע הייתה הן מיסטית והן מעצבת את אופיה: "הטיול מאחורי ועל אף זאת הוא כל הזמן עדיין אתי. מבודיוביצה לזילנבה, משם לאגם פלסנה ומשם עליה אל האנדרטה של שטיפטר. [...] ומשם הלאה דרך יער קדוש מלא ריח של שרף, אל ההר טריסטוליצי'ניק. כאן נחים בעליזות ואחר כך מבלים לילה די לא נעים (בגלל הקור). בבוקר בשעה ארבע וחצי התבוננתי בזריחת השמש וחוויתי את הפלא החוזר על עצמו תמיד, הפלא הנותן כוח לרצון וליזומה. [...] האם אני מאמינה באלוהים? כן, באופן עמוק מאד! מי שאוהב את הטבע חייב להאמין ורק מי שבאמת מאמין, אוהב את הטבע! כאשר אני באה לבית הכנסת, הוא צר, חשוך ומואר רק בכמה אורות וכאן האנשים מתפללים. אך אני מרגישה כאילו חונקים אותי כאן. [...] לאומת זאת בטויל, כאשר נכנסים ליער, כאן שעת תפילתי. אתה רואה, זהו בית כנסת שאלוהים בעצמו בנה, המתאים לגודלו ובמקום אורות קטנים יש כאן שמש, שמש זורחת, שמש של זהב. והתפילה אינה מזדחלת ופחדנית אלא שמחה ועמוקה."¹³

באותו זמן סביבת התנועה מעניקה לאירמה אפשרות להתבטא בשטח הספרות. הנושאים שפגשה כאן ושעסקה בהם הפכו לחלק בעבודותיה שפורסמו בירחון "בלאו-וייס בלטר" שהתנועה הוציאה לאור. כתבה על אגדות של פראג (למשל על הגולם), על מנהגים יהודיים והדת, עבדה עם נושאים מתולדות היהודים. היא גם הדגישה את התקשרות האדם עם הטבע, כנגד הבורגנות וחיי העיר. את הבורגנות ראו חברי התנועה כשלילית וזלזלו בה. את הסיפור הראשון בירחון הנ"ל פרסמה בחודש פברואר 1918 תחת הכותרת "מכוכבים נופלים"¹⁴. עבודותיה פורסמו גם באופן קבוע בשבועון "זלבסטוואר".

והיא אהבה את פראג ...

"היום הגעתי באיחור וחזרתי הביתה באי-רצון. האם גם לכם היו ימי סתיו כל כך נהדרים? האם גם אצלכם השמיים היו כה כחולים והאוויר כל כך טרי ושקוף? אני מניחה שאתם מתמצאים בפראג שלי. [...] השעה חמש והאוויר הוא אוויר של חודש מאי, חלק, רך ומלטף. הולכים לאט דרך שדרות פרשיקופי ורחוב פרדיננד¹⁵, לפעמים מסתכלים בספרים בחלונות הראווה של החנויות, באופן תת-הכרתי הולכים לכיוון גדת הנהר. האם אתם מכירים את גדת הנהר שלנו? אתם יודעים, שם פראג מקבלת

1918. Aus den Briefen einer Blau-Weissen. Jerubbaal, Eine Zeitschrift der jüdischen Jugend. Verlag R. Lövit, 13

מקור: רחל רוזה נויבאוור

Aus den Briefen einer Blau-Weiss Blätter, 1918 פברואר 5, שנתון מספר 5, 14

15 היום שדרות נארוודני

אירמה זינגר למטה (צד ימין) עם חברים מ-"תכלת-לבן"
בתקופת העלייה לא"י בשנת 1920 (מקור: ארכיון קיבוץ
נאות מרדכי)

את האופי של כרך גדול. [...] זו פראג הקסומה עם שדרת עצי שיטם המביטים מעל למעקה אל נהר הוולטבה. ממול השמש בשקיעה. אתם רואים, שם היכן מצודת הרדצ'ני עם מדליה הגותיים זוהרת באוויר העדין, שם זה הכי נהדר. [...] בשמים כל מיני צבעים, בעיקר אדום מפוזר וצורות העננים משתנות, הופכות לירוק. אני רואה זאת לעתים קרובות ותמיד זה עבורי חדש, בכל מקום יופי ותחושה הולכת ומתעמקת של אהבה ליופי הזה...¹⁶

כאשר קראתי שורות אלו הבנתי כמה קשה היה לאירמה להיפרד מבעיר שהתאהבה בה. וכל מה שהייתה חייבת לעבור ועל כמה דברים הייתה צריכה לוותר כדי להגשים את האידיאל שרצתה להיות נאמנה לו.

יציאה לבלתי ידוע

עלייתה לא הסתדרה בלי ויכוחים משפחתיים: האחים הכריזו עליה כ"משוגעת" ואמרו שהיא לא נורמאלית, כשהיא בגיל 22 רוצה לנסוע למדבר בו

שורת תרבות מוזרה והיכן מדברים בלשון זרה בלתי מובנת. אך אירמה ידעה על אף זאת שהחלטתה נכונה. מה שלא ידעה היה שהחלטה זו בעתיד תציל את חייה: בתור כמעט יחידה מהמשפחה היא ניצלה מהשואה. (בנס שלא ניתן להסבירו, גם אמה שרדה, היא הייתה בכל תקופת המלחמה בפראג.¹⁷)

איך שלא יהיה, אירמה בעלייתה לארץ הגשימה את חלומה ואת החלטותיה, על כך יש לנו עדות שעזיבתה את צ'כוסלובקיה לא הייתה קלה עליה. אנחנו הרי כבר יודעים כמה שהיא אהבה את פראג. היא גם ידעה שכלל לא בטוח שהיא אי פעם עוד תחזור לארץ ילדותה ונעוריה. היא נפרדה לא רק מהעיר פראג אלא גם מהמקומות שנהגה לבקר בהם עם חבריה לתנועה. בביוגרפיה שהוזכרה מעלה מפרי עטו של פיליפ

16 1918. Aus den Briefen einer Blau-Weissen. Jerubbaal, Eine Zeitschrift der jüdischen Jugend. Verlag R. Lövit, 16
מקור: רחל רוזה נויבאוואר.

17 שיחה עם בנה של אירמה זינגר חן ברק, דגניה א', נובמבר 2015.

ביהם "21 מעגלי החיים" אנחנו מוצאים אזכור לטיול עם חברי "בלאו ווייס" בו אירמה השתתפה כדי להיפרד ממקומות אהובים: "באחד המפגשים עם חברים מפראג התיידדתי עם חברה משם, אירמה זינגר. היא אמרה לי שהחליטה לעלות לארץ ישראל כיחידה ולא להמתין עד שתתארגן הקבוצה הראשונה. זמן מה אחרי זה קיבלתי ממנה מכתב בו ביטאה את מבוקשה, שלפני נסיעתה הייתה רוצה להשתתף בעוד סיור ביערות שומבה ורצתה אותי כמלווה. הזמנתי עוד חבר (כדי שלא ידברו) ויצאנו לטיול של 3 ימים. בערב הראשון ישבנו סביב למדורה בשפת יער העד של באובין, לאט יצא הירח המלא, היינו מוקסמים, האווירה הייתה רומנטית כאשר פתאום השמיע פרנץ זכס, השלישי שהזמנו: "כמו 2 יונים!" ובכך הוא קלקל את הרומנטיקה במהירות. ברגע זה היינו רוצים לקרוע אותו. למחרת בבוקר שלחנו אותו הביתה והמשכנו רק שנינו (שידברו!) מפסגת הר באובין מכיוון אל אגם פלסנה וביום השלישי עלינו אל הר טריסטוליצי'ניק.¹⁸

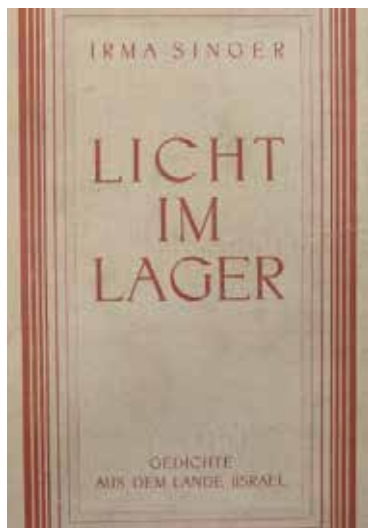
לארץ ישראל אירמה נסעה בשנת 1920, בחצי השנה הראשונה היא גרה אצל משפחתו של שמואל הוגו ברגמן,¹⁹ פילוסוף ויותר מאוחר רקטור האוניברסיטה העברית ומנהל הספרייה היהודית הלאומית. בהמשך עברה לקיבוץ דגניה א' על שפת ים כינרת ונשארה נאמנה לו במשך כל עשרות השנים עד למותה בשנ 1998.

שהייה בקיבוץ ופעילות פרסומית

אחרי בואה לדגניה א' אירמה עבדה בעבודות שונות ואחרי זמן מה ניצלה את הכשרתה כגננת. בתחילה לא הייתה לה כאן עמדה קלה; רבים

"דגניה עם הקיבוצים" פרסום על התחלות התנועה הקיבוצית (מקור: ארכיון חן ברק, דגניה א')

קובץ שירים "אורות במחנה" שיצא לאור בשנת 1930, הוצאה לאור מקס פראגר (מקור: ארכיון חן ברק, דגניה א')

18 פיליפ רפאל ביהם: פרקים נבחרים מכתב היד "12 לגלי החיים".
 19 שמואל הוגו ברגמן, פילוסוף, ציני דגול מפראג, צ'כי-גרמני-יהודי. אחרי הגעתו לפלשטינה פעל רבות לקירוב יהודים וערבים, תמך בהקמת מדינה דו-לאומית.

בפרסום "דן, יאן והחסידות" המחברת - בצורה מתאימה לקורא הצעיר - מתעמתת עם השואה (מקור: ארכיון חן ברק, דגניה א')

מחברי הקיבוץ ראו אותה כאינטלקטואלית שאין לה שימוש והייתה צריכה להיאבק על הכרתה. אך לא לקח זמן רב והכל היה אחרת. הרבה השתנה אחרי שנישאה ליעקב ברקוביץ, ממייסדי הקיבוץ. לזוג נולדו 2 בנים (את השלישי אימצו בשנת 1945) בחירת בן הזוג הייתה נראית הגיונית מאד: יעקב ברקוביץ' היה אישיות מרכזית בקיבוץ, היה ידוע כאדם תרבותי, אהב ספרים ומוסיקה. הוא פרסם את מאמריו בידיעון המקומי "חדשות דגניה". בתקופת מלחמת העולם הראשונה, בהקשר עם גילוי מחתרת הריגול הפרו-בריטית, "נילי"²⁰, נאסר ונכלא למספר חודשים בדמשק. והדבר החשוב - לתמוך באשתו אחרי חתונתם ביצירתה הספרותית.

אירמה המשיכה בכתיבתה; כאן נוצרו רוב ספריה. את הקונצפציה התיאורטית הציונית, מכוונת להתחדשות תרבותית, כפי שחזתה זאת בפראג, מכוונת

להתחדשות תרבותית, כפי שחזתה זאת בפראג, הצליחה להגשים דוקא כאן בארץ ישראל. כל מי שהיה בדגניה א' וודאי יסכים אתי שמדובר במקום נהדר, מלא השראה - ואירמה זינגר, כאן בשדה התחדשות התרבות היהודית, ביצעה עבודה שלא תאמן.

עיבוד סיפורתי של מפגש עם המנהיג הציוני א.ד. גורדון (מקור: ארכיון חן ברק, דגניה א')

כפי שכבר הוזכר, בשטח הספרות תמך בה הסופר מקס ברוד אשר הכיר לה את המו"ל ריכרד לויט, בבית הוצאה זה - במקורו אוסטרי שהתחדש - אירמה פרסמה את ספריה עד שנת 1938. בהמשך בא ה"אנשלוס" (צירוף) של אוסטריה לרייך הגרמני, חיסול בית הוצאה לאור, וריכרד לויט נכלא במחנה ריכוז, שם נספה יותר מאוחר. בהתחשב בתנאים ששררו בזמן ההוא באירופה, אירמה זינגר כבר לא חפשה שום מו"ל אוסטרי או גרמני, עברה לגמרי לעברית והמשיכה לכתוב בשפה זו כל חייה.

20 נילי (נצח ישראל לא ישקר). רשת ריגול יהודית שנוסדה לעזרת הבריטים בפלשטינה בשנת 1915.

אירמה זינגר בדגניה א' בעת ביקורו של הנשיא מסריק באפריל 1927 (מקור: "מסריק והיהדות", מ"ל מארס, פראג 1931)

את תוצאות מאמציה האינטלקטואליים ניתן לפגוש עד היום בספריות שונות ברחבי העולם. גיליתי תרגומים לפולנית, איטלקית, אנגלית. ספרה הראשון "הספר הנעול" זכה למהדורות רבות בלשונות רבים, למרבה הצער לא בצ'כית, אף אחד מספריה לא יצא לאור בצ'כית. כתבה ופרסמה עוד דברים, למשל בשנת 1930 הוציאה פרסום "אור במחנה, שירים מארץ ישראל"²¹. את ההתחלות החלוציות בדגניה א' תיארה בספר "כף סיידים ושלח"²².

"את 'האגדה על דילב' פרסמה בשנת 1935.²³ הסיפור "בני טס לארץ המובטחת" יצא לאור בשנת 1936.²⁴ בנושא השואה עסקה אירמה בצורה מתאימה לקורא הצעיר בספר "דן יאן והחסידות"²⁵. על מלחמת העצמאות של שנת 1948 כתבה בספר "הדד ניצחנו"²⁶. בשנת 1952 פרסמה עוד עבודה על דגניה א', "דגניה אם הקבוצות"²⁷. ספריה יצאו לאור במהדורות רבות. לומר זאת בפשטות: אירמה זינגר השאירה

Licht im Lager, Gedichte aus dem Lande Jisrael. Verlag Max Präger, Wein und Leipzig 1930 21
 5391 vivA leT ,galreV htunamO .ainageD nov negatnedleH ned sua ;trewhcS dnu elleK 22
 .5391 vivA leT ,galreV htunamO .bliD mov egaS eiD 23
 .6391 neiW ,tivöL .R galreV .redniK ehcsidüj rüf hcuB nie :dnaL etboleG sni tgeifl inneB 24
 דן ויאן והחסידות. מ"ל עם עובד, 1964 25
 הדד ניצחנו! מ"ל נ. טברסקי, תל אביב 1951 26
 סיפורי דגניה. מ"ל נ. טברסקי, תל אביב 2591. 27

אירמה זינגר, חברת קיבוץ דגניה א', ללא תאריך.
(מקור: ארכיון חן ברק, דגניה א')

מאחוריה כמות עצומה של עבודה. היא לא הייתה היחידה בקיבוץ שכתבה ספרות: זמן לא רב חייתה כאן גם המשוררת רחל בלובשטיין ובעיקר המנהיג הציוני הדגול אהרון דויד גורדון. דרך אגב, את גורדון פגשה אירמה עוד לפני עלייתה, בפראג. גם את החוויה הזו היא עיבדה בדרך ספרותית. נוצר ספרון בשם "הגילוי" אשר יצא לאור זמן רב אחרי מותו של גורדון בשנת 1942.

ברקע היה עוד דבר, שעזר לאירמה זינגר לרכוש את הערכתם של חברי הקיבוץ – כל המבקרים החשובים שהגיעו לדגניה א' רצו לפגוש אותה. ביניהם היו למשל אלברט איינשטיין, לורד ארתור בלפור או לוחם החופש של הודו מהטמה גנדי. אך הביקור שמעניין אותנו יותר מכולם היה באפריל 1927, אז ביקר בארץ ישראל הנשיא הראשון של צ'כוסלובקיה תומש ג. מסריק. הוא שהה בארץ ימים ספורים, בין התר בירושלים, באוניברסיטה

העברית, בספריה היהודית הלאומית, קיבל את הזמנת של יוצאי צ'כוסלובקיה בחיפה ובתל אביב, ביקר קבוצות של יוצאי צ'כוסלובקיה בבית אלפא ובחפציבה וגם בדגניה א'. בספריה המקומית יש מקום של כבוד למחברת בשם "פגישות" בו אירמה זינגר כותבת על כל המבקרים החשובים הללו והמפגשים איתם.

אירמה חזרה מספר פעמים לצ'כוסלובקיה. לפראג היא הגיעה בשנות ה-20 של המאה הקודמת יחד עם בעלה, בשנת 1938 ביקרה את אמה. זה היה הביקור האחרון, כי אירועי המלחמה ורדופת היהודים באירופה לא אפשרו שום קשר נוסף. תקופה קצרה יחסית אחרי סיום המלחמה עלו לשלטון הקומוניסטים ובזאת למעשה נגמר הקשר סופית. בשנת 1967, אחרי מלחמת ששת הימים הקומוניסטים ניתקו את הקשרים עם ישראל, כולל הדיפלומטיים ואפשר היה לשכוח כל ביקור שהו. לפראג שלה אירמה יותר לא הגיעה. כאשר נפטרה בשנת 1989 היה נראה כאילו השמש של פראג שקעה בים הכינרת.

הגות במקום סיום

התלבטתי, באיזה משפט קולע לסיים את המאמר שלי על אירמה זינגר. לא היה לי שום רעיון וזה לא היה בגלל חוסר בכושר ההמצאה שלי. קשה לאפיין בכמה מילים אישה בעלת עומק כזה ובעלת תכונות כאלו.

מבחינות רבות עמדה בקו הראשון. איך להעריך שנערה זו (כזו היא הייתה עדיין בשנת 1920) מצאה בתוך עצמה מספיק אומץ לצאת למקומות עליהם בסביבה המרכז-אירופאית שלנו לא ידעו כמעט דבר ואשר במפות העולם אפשר היה לכנות כבלתי נודע. וזה במיוחד נכון ביחס לעובדה שהגורו הספרותי שלה מקס ברוד נסע שמה רק בגיל 55, וגם זה רק תחת לחץ ההתפתחויות באירופה.

ידוע שחברים רבים של תנועות הנוער הציוניות הצ'כוסלובקיות עלו לארץ בדרך דומה – בין הסופרים הידועים יותר נמצאים רות בונדי, אוטה ב. קראוס ושורה של שמות נוספים, אך למרים זינגר יש זכות ראשונים, היא ייסדה מסורת, היא הייתה הראשונה.

על כל פנים היא לא הייתה שייכת, כפי שאומרים היום, לשורה השנייה. ואני כל הזמן שוברת לי את הראש, למה על אנשים בעלי תכונות כאלו ואיכויות מוסריות אלו יודעים כאן בצ'כיה כל כך מעט ולמה ספרי הלימוד שלנו לא כוללים לפחות מידע ראשוני על חייהם, פעילותם וזכויותיהם... במקום זה אנחנו מוצפים יום-יום באין ספור סיפורים טיפשיים על כוכבים וכוכבונים המוצגים כידוענים. האם רק לי נראה שרמשהו לא בסדר?

תודות, הפעם יותר מאשר מקובל במאמרים

תודה מיוחדת מגיעה למדענית הספרות רחל רוז נויבאור אשר אפשרה לי להציץ בעבודתה "הדד – קדימה! סיפוריה היהודיים של אירמה זינגר על רקע הציונות התרבותית של פראג"; הודות לכך יכולתי להשלים את המאמר בהיבטים שלא היו ידועים עד כה ובפרטי חייה של אירמה זינגר.

תודה מגיעה לזוג לבני על סבלנותם, לא רק על תרגומים מגרמנית אלא גם על יעוץ המתנהל באופן קבוע בין פראג לקרית טבעון, דגניה א' – קרית טבעון – פראג.

תודה מגיעה גם לחן ברק, בנה של אירמה זינגר על סבלנותו.

על תרגומים מעברית לצ'כית מגיעה תודה ענקית לירשי פוקורני, תודה גדולה כזו גם עבור תרגומים מגרמנית ליירשינה ברנטובה.

על כך שבכלל הגעתי לדגניה א' אני מודה לליאורה לבני כהן אשר הובילה אותי אל ים הכנרת במכוניתה.

ללא כל אלו המאמר הזה היה אולי בא לעולם אך בהיקף הרבה יותר קטן.